

Економічні науки

УДК 339.9

Любасюк Віка Едуардівна

здобувачка ОС «Магістр»

Донецького національного університету імені Василя Стуса

Liubasiuk Vika

Master's degree holder of the

Vasyl' Stus Donetsk National University

Варламова Марія Леонідівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Varlamova Mariia

Candidate of Economic Sciences,

Associate Professor of the Department of International Economic Relations

Vasyl' Stus Donetsk National University

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА

ПЕРСПЕКТИВИ

ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE: CHALLENGES AND

PROSPECTS

***Анотація.** У статті розглядається проблема економічної безпеки України в умовах сучасних викликів. Аналізуються основні загрози, що впливають на економіку країни, а також перспективи її розвитку.*

Актуальність проблеми формування економічної безпеки України зросла в умовах глобалізації, геополітичних змін, пандемії COVID-19, а під час війни в Україні ще більше загострилась, оскільки країна стикається з численними викликами, які загрожують її економічній стабільності.

Метою статті є аналіз викликів, що впливають на економічну безпеку України та визначення перспектив її економічного розвитку. Об'єктом дослідження є економічна безпека України.

Предметом дослідження є умови та чинники, що впливають на економічну безпеку України.

У статті розглянуто ключові показники, що характеризують розвиток економіки України протягом останніх років, зокрема, ВВП, експорт товарів, зовнішній борг країни, прямі іноземні інвестиції, залежність від імпорту енергоносіїв. Здійснено аналіз основних викликів, з якими стикається економіка України, серед яких: геополітичні ризики, залежність від імпорту енергоносіїв, вплив інформаційних технологій, недосконалість інфраструктури, демографічні виклики тощо. Також окреслено ключові напрями зміцнення економічної безпеки країни, зокрема: поглиблення міжнародної співпраці, реалізація спільних проєктів, сприяттня розвитку інновацій, подальша підтримка розвитку ІТ-сектору, диверсифікація експорту в контексті зміцнення економічної стабільності, удосконалення інфраструктури, реалізація заходів, спрямованих на формування сприятливого політико-правового середовища ведення бізнесу.

Ключові слова: економічна безпека, економіка України, показники економічного розвитку, конкурентоспроможність країни.

Summary. *The article deals with the problem of economic security of Ukraine in the context of modern challenges. The author analyzes the main threats affecting the country's economy and the prospects for its development.*

The relevance of the problem of Ukraine's economic security has increased in the context of globalization, geopolitical changes, the COVID-19 pandemic, and has become even more acute during the war in Ukraine, as the country faces numerous challenges that threaten its economic stability.

The purpose of the article is to analyze the challenges affecting Ukraine's economic security and determine the prospects for its economic development. The object of research is the economic security of Ukraine.

The subject of the study is the conditions and factors that affect the economic security of Ukraine.

The article examines the key indicators characterizing the development of Ukraine's economy in recent years, in particular, GDP, exports of goods, external debt, foreign direct investment, and dependence on energy imports. The author analyzes the main challenges faced by the Ukrainian economy, including geopolitical risks, dependence on energy imports, the impact of information technology, imperfect infrastructure, demographic challenges, etc. The report also outlines key areas for strengthening the country's economic security, including: deepening international cooperation, implementing joint projects to promote innovation, further supporting the development of the IT sector, diversifying exports in the context of strengthening economic stability, improving infrastructure, and implementing measures aimed at creating a favorable political and legal environment for doing business.

Key words: *economic security, the economy of Ukraine, indicators of economic development, the country's competitiveness.*

Постановка проблеми. Економічна безпека — стан економіки, при якому забезпечується досить високе і стійке економічне зростання; ефективне задоволення економічних потреб; контроль держави за рухом і використанням національних ресурсів; захист економічних інтересів країни на національному і міжнародному рівнях. Складова частина національної безпеки, її фундамент і матеріальна основа. Об'єктом економічної безпеки виступає як економічна система узята в цілому, так і її складові елементи: природні багатства, виробничі і невиробничі фонди,

нерухомість, фінансові ресурси, людські ресурси, господарські структури, сім'я, особа [16].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню економічної безпеки присвятили свої праці такі науковці І. Богінська, І. Паніна [15, с. 4], Ю. Бочарова [15, с. 14], О. Зеленко, О. Карчевська, Л. Павлова, О. Сапицька [15, с. 22], Р. Калитчак [15, с. 31], О. А. Петренко, І. М. Лисий, М. В. Оніщук, О. С. Власюк, А. С. Іващенко, Андерс Аслунд, Джеффри Фрідман, Катаріна Фігерето, Майкл Емерсон, Кадрі Ліік [15].

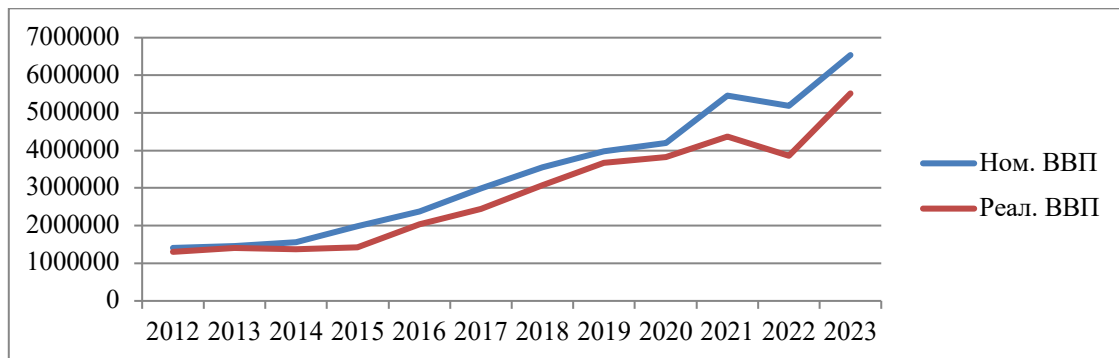
Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз викликів, що впливають на економічну безпеку України та визначення перспектив її економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна безпека України набула особливого змісту в умовах геополітичних змін та глобальних викликів. Світові економічні кризи, негативно вплинули на стійкість економіки України, проте ця тенденція набула загострення з початку повномасштабного вторгнення.

Міжнародна економічна безпека (МЕБ) є важливою складовою національної безпеки будь-якої країни. Забезпечення МЕБ потребує комплексного підходу, який враховує всі фактори, що впливають на неї. Диверсифікація економіки, розвиток власного виробництва, захист національного ринку, співробітництво з іншими країнами та участь у міжнародних економічних організаціях - це лише деякі з методів, які можуть бути використані для забезпечення МЕБ. Економічна безпека держави є найважливішим елементом національної безпеки, що забезпечує наявність ресурсів для захисту національних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечення стабільності рівня життя громадян, підвищення обороноздатності країни.

Характеризуючи економічну безпеку України, слід проаналізувати основні показники економічного розвитку країни.

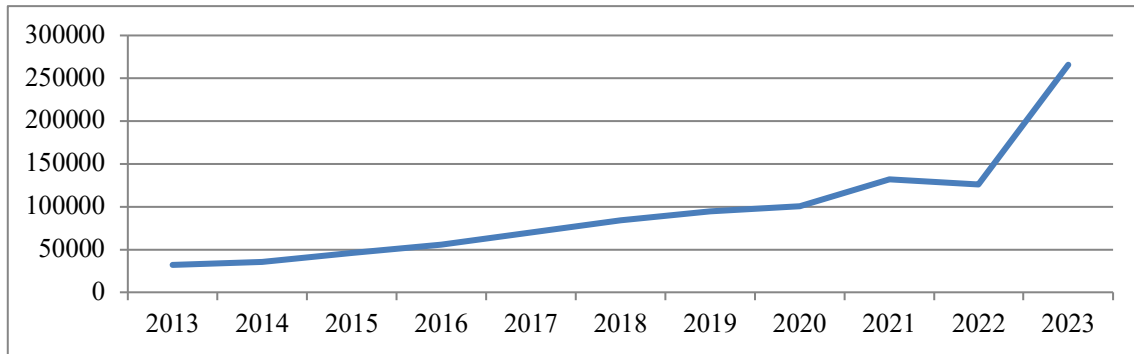
Впродовж 2012-2019 рр. спостерігалася стійка тенденція до зростання показника номінального ВВП, розрахованого в національній валюті (рис. 1). Пандемія COVID-19 суттєво змінила світовий порядок, викликала масштабну економічну кризу, що безпосередньо торкнулося України. Для розвитку української економіки велике значення у 2020 році мало сповільнення темпів розвитку світової економіки під впливом коронавірусних обмежень, що істотно ускладнило зовнішні умови економічного розвитку через падіння попиту на багатьох зовнішніх ринках та погіршення умов отримання зовнішнього фінансування (оскільки зовнішньої допомоги потребували багато країн, сильно уражених глобальними кризовими явищами). У 2022 році спостерігалася падіння ВВП України. У 2023 році спостерігається значне зростання, що було очікуваним, адже в перші місяці повномасштабного військового вторгнення у 2022 році спостерігався мінімум економічної активності, яка на той момент впала майже на 40% рр.

Рис. 1. Валовий внутрішній продукт України 2012-2023, млн. грн.

Джерело: складено авторами на основі [20]

З 2013 по 2022 рр. спостерігається стабільне зростання показника. Проте з початку повномасштабного вторгнення у 2022 році показник зменшився (рис. 2).

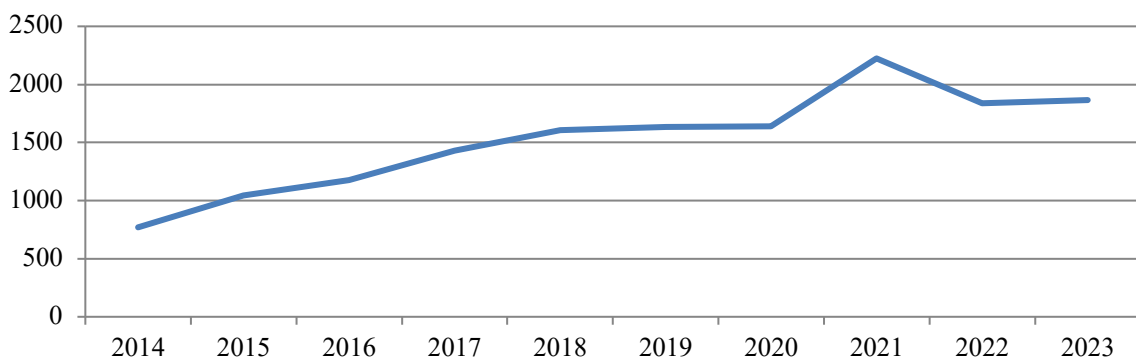

Рис. 2. ВВП на душу населення 2013-2023, млн. грн.

Джерело: складено авторами на основі [20]

Економіка України залежить від експорту сільськогосподарської продукції, металів і мінералів. Коливання цін або торговельні бар'єри можуть суттєво вплинути на дохід.

Протягом 2014-2023 років спостерігалось динамічне зростання українського експорту, незважаючи на різкий спад у 2022 році, показники 2023 року значно перевищують показники 202 року (рис. 3).

Рис. 3. Динаміка експорту товарів за 2014-2023 рр., млн. грн.

Джерело: складено авторами на основі [5]

Значна частка торгівлі України припадає на Європейський Союз. Надмірна залежність від одного регіону може бути ризикованою, якщо економічні умови там погіршаться [6]. Зокрема, у 2024 році торговельні відносини між Україною та деякими країнами ЄС зазнали напруження.

На економічну безпеку здійснює вплив зовнішній борг, який вимагає регулярних виплат. Це може обмежити її здатність інвестувати в інші сфери або реагувати на економічні кризи.

У сукупність зовнішніх боргових зобов'язань держави входить також *гарантований державою борг*, що виникає внаслідок прийнятих на себе державою гарантій за зобов'язаннями третіх осіб, або прийняті на себе державою зобов'язання третіх осіб, які є зобов'язаннями резидентів даної економіки перед нерезидентами (табл. 1).

За аналізований період спостерігається зростання державного, сукупного та гарантованого боргу України.

Таблиця 1

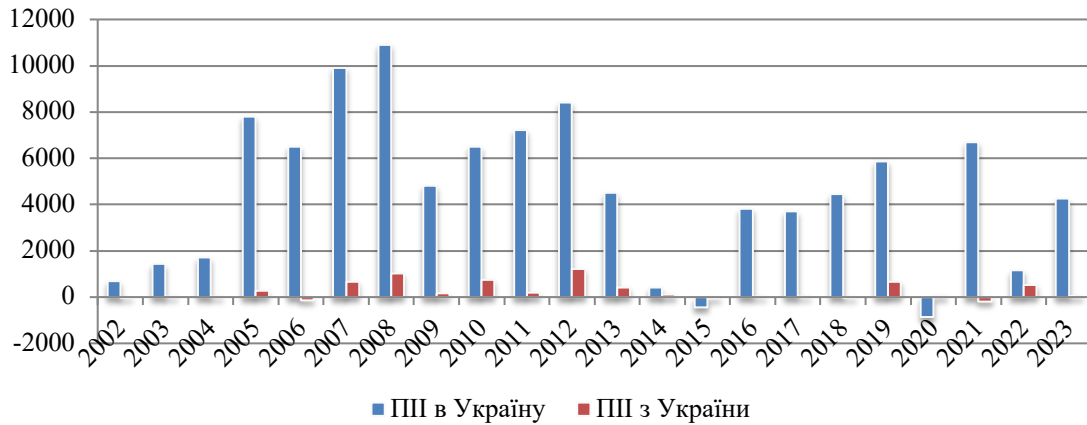
Зовнішній державний та гарантований державою борг України з 2012 по 2024 рр., млн. дол. США

	Сукупний борг		Державний борг		Гарантований борг	
		%		%		%
31.12.2011	37 474,5		24 507,1		12 967,5	
31.12.2012	38 658,8	+3,16	26 137,7	+6,65	12 521,1	-3,44
31.12.2013	37 536,0	-2,90	27 901,4	+6,75	9 634,6	-23,05
31.12.2014	38 792,2	+3,35	30 809,1	+10,42	7 983,1	-17,4
31.12.2015	43 445,4	+12,00	34 427,0	+11,74	9 018,5	+12,97
31.12.2016	45 604,6	+4,97	36 048,3	+4,71	9 556,3	+5,96
31.12.2017	48 99,4	+7,42	38 490,1	+6,77	10 499,3	+9,87
31.12.2018	50 462,5	+3,01	39 706,6	+3,16	10 755,8	+2,44
31.12.2019	48 940,8	-3,02	39 342,5	-0,92	9 598,3	-10,76
31.12.2020	53 720,8	+9,77	44 510,7	+13,14	9 210,1	-4,04
31.12.2021	57 197,0	+6,47	47 654,7	+7,06	9 542,3	+3,61
31.12.2022	71 398,6	+24,83	63 590,9	+33,44	7 807,7	-18,18
31.12.2023	101 704,7	+42,45	94 790,5	+49,06	6 914,2	-11,44
31.12.2024	108 092,0	+6,28	101 851,5	+7,45	6 240,7	-9,74

Джерело: складено авторами на основі [7]

Слід зазначити, що спостерігається високий рівень залежності України від оголошеної офіційної фінансової допомоги країн-партнерів, міжнародних організацій.

Важливим показником, що впливає на економічний розвиток країни, є залучення іноземного інвестування. Притік прямих іноземних інвестицій не є стабільним і у 2020, 2022 роках обсяги суттєво знизились (рис. 4).

Рис. 4. Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україні з 2002 по 2023 рр.,
млн. дол. США

Джерело: складено авторами на основі [8]

Економічна безпека України піддається впливу низки викликів, які можуть загрожувати стабільності та розвитку країни. Розглянемо детальніше основні з них.

1. Геополітичні ризики, що становлять суттєву загрозу економічній стабільності України.
2. Залежність від імпорту енергоресурсів (табл. 2), що робить економіку чутливою до змін зовнішніх цін і політичної невизначеності. Нестабільність на енергетичних ринках може призвести до зростання витрат для підприємств і окремих осіб, що, зрештою, гальмує економічний прогрес.

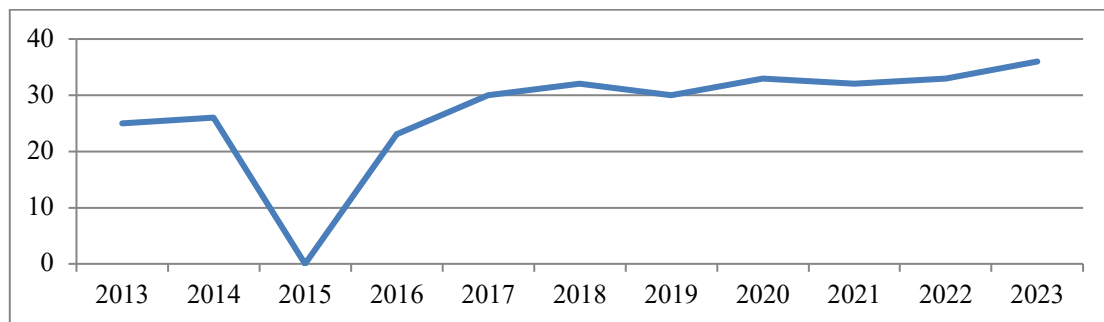
Таблиця 2

Динаміка імпорту енергоресурсів у 2019–2023 рр., млн. дол.

	2019	2020	2021	2022	2023
Нафта та нафтопродукти (крім сирих)	5 314	3 397	5 615	8 787	7 831
Гази нафтові	2 987	1 948	4 982	6 219	1 901
Вугілля	2 817	1 691	2 489	1 179	185
Електроенергія	121	132	87	172	155
Кокс вугільний	263	82	351	174	129

Джерело: складено авторами на основі [18]

3. Високий рівень корупції, що констатується світовою спільнотою (рис. 5). Корупція та правова невизначеність наразі гальмують досягнення прогресу багатьох сферах, що відображується на економічній стабільності в країні, оскільки гальмує розвиток бізнесу, погіршує інвестиційний клімат, знижує довіру до державних інституцій. Відсутність правової визначеності та недосконалість судової системи створюють перешкоди для розвитку підприємництва та привабливості іноземних інвестицій.

Рис. 5. Динаміка індексу сприйняття корупції 2013-2023 рр.

Джерело: складено авторами на основі [17]

4. Недосконалість інфраструктури в Україні, що потребує значних інвестицій в модернізацію. Застаріла та неефективна інфраструктура перешкоджає перспективам бізнесу, знижує конкурентоспроможність та перешкоджає економічному прогресу.

5. Демографічні виклики – еміграція людей і старіння населення створюють додаткові виклики для економіки. Особливого загострення проблема набула у 2022 році, коли значна частка населення України виїхала за кордон. За оцінками Центру економічної стратегії, в Україну не повернуться від 1,3 млн. до 3,3 млн. громадян. Це матиме значний вплив на українську економіку, яка щороку внаслідок цього може втрачати від 2,7 % до 6,9 % ВВП [11].

6. Вплив глобальних економічних тенденцій. Світова економіка підлягає постійним змінам, які можуть впливати на економічну ситуацію в Україні. Зростання цін на сировину, зміни в міжнародній торгівлі,

економічні санкції та інші фактори можуть впливати на експортний потенціал та загальний стан економіки.

7. Влив інформаційних технологій на світову економіку. Темпи інноваційного розвитку в сфері інформаційних технологій з одного боку є драйвером економічного розвитку, але з іншого – це період трансформацій для багатьох сфер, що може створювати ризики зниження конкурентоспроможності України на світовій арені внаслідок посилення нерівності країн.

Отже, з одного боку, українська економіка має значний потенціал розвитку, а з іншого, існуючі виклики, створюють ризики для економічної безпеки країни. Ключовими напрямками зміцнення економічної безпеки України можуть бути наступні:

1. Поглиблення міжнародної співпраці, реалізація спільних проектів.
2. Сприяння розвитку інновацій.
3. Подальша підтримка розвитку ІТ-сектору, що демонструє значний потенціал для зростання. Прогрес в цій сфері може не лише сприяти економічному розвитку, але й зменшити залежність від традиційних галузей.
3. Диверсифікація експорту в контексті зміцнення економічної стабільності.
4. Удосконалення інфраструктури.
5. Реалізація заходів, спрямованих на формування сприятливого політико-правового середовища ведення бізнесу.

Висновки. Економічна безпека України в сучасних умовах є одним із ключових елементів національної безпеки. Слід відзначити, що протягом 2023 року, значна кількість показників економічного розвитку, хоч і не набула значення 2021 року, але характеризувалась поступовим поживавленням і стабілізацією. Враховуючи важливість підтримки світової

спільноти, слід звернути увагу, що економічна безпека України у сучасних умовах є досить залежною від фінансової допомоги країн-партнерів, міжнародних організацій. Її відсутність створить суттєві виклики для економічного розвитку країни. Також актуальним є впровадження подальших реформ у відповідності до Угоди про Асоціацію України та ЄС, що сприятиме поглибленню інтеграції економіки України та ЄС. Потребує посилення боротьба з корупцією та удосконалення судової системи. Важливим також залишається забезпечення політичної і соціальної стабільності українського суспільства. Попри існуючі виклики, Україна має значний потенціал для відновлення, динамічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності на світовій арені.

Література

1. Офіційні дані про ВВП та інвестиції. *Державна служба статистики України*. 2023. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.10.2024).
2. Індекс сприйняття корупції. *Transparency International*. 2023. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/antykoriupsijna-polityka/indeks-spryuynyattya-koriupsii-2023-ukraina-pokraschyla-sviy-pokaznyk-na-3-baly/> (дата звернення: 25.10.2024).
3. Доповіді про економічний стан України. *Міжнародний валютний фонд*. 2023. URL: <https://www.imf.org/en/Home> (дата звернення: 25.10.2024).
4. Звіти про агросектор України. *Світовий банк*. 2023. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine> (дата звернення: 25.10.2024).
5. Зовнішній державний та гарантований державою борг України з 2012 по 2024 рр. *Зовнішній державний борг України*. 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/foreign/> (дата звернення: 25.10.2024).

6. Експорт та імпорт України. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/> (дата звернення: 25.10.2024).

7. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2002 по 2023 рр. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення: 25.10.2024).

8. Україна. *European Commission*. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en (дата звернення: 25.10.2024).

9. Данилишин Б. Поточний стан економіки і реального сектора України. URL: https://glavcom.ua/columns/b_danilishyn/potochnij-stand-ekonomiki-i-realnoho-sektoru-ukrajini-984572.html (дата звернення: 25.10.2024).

10. Ukraine Returns Report. General Population Survey. Round 14. *IOM*. October 2023. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-returns-report-general-population-survey-round-14-september-october-2023>

11. Біженці з України: хто вони, скільки їх та як їх повернути? Фінальний звіт. *Центр економічної стратегії*. URL: <https://ces.org.ua/refugees-from-ukraine-ukr-final-report> (дата звернення: 25.10.2024).

12. Надходження податків і зборів. *Державна податкова служба України*. URL: <https://www.tax.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/nadhodjennya-podatkov-i-zboriv--obovyaz/nadhodjennya-podatkov-i-zboriv/> (дата звернення: 25.10.2024).

13. Звіт про результати роботи Державної митної служби України за 2023 рік. *Державна митна служба України*. С. 2. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti> (дата звернення: 25.10.2024).

14. Звіт про фінансову стабільність. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=6 (дата звернення: 25.10.2024).

15. Гбур З. В. Інструменти державного управління економічною безпекою. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 1 С. 93-98. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2018/19.pdf (дата звернення: 25.10.2024).

16. Жаліло Я. А. Енциклопедія сучасної України. *Економічна безпека*. 2009. URL: <https://esu.com.ua/pdf/file/18765.pdf> (дата звернення: 25.10.2024).

17. Індекс сприйняття корупції. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/2023> (дата звернення: 25.10.2024).

18. Витрати на імпорт енергоресурсів 2023 року перевищили заробітки від експорту у 26 разів. *Економіка, енергетика*. URL: <https://mind.ua/openmind/20269590-vitrati-na-import-energoresursiv-2023-roku-perevishchili-zarobitki-vid-eksportu-u-26-raziv> (дата звернення: 25.10.2024).

19. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. *Міністерство економіки України*. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf (дата звернення: 25.10.2024).

20. Валовий внутрішній продукт України. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 25.10.2024).

21. Томашевська А. В. Факторний аналіз динаміки валового внутрішнього продукту України. *Вісник Прикарпатського університету. Економіка*. 2018. Вип. 13. С. 26–29. URL: <http://surl.li/lrirmq> (дата звернення: 25.10.2024).

References

1. State Statistics Service of Ukraine. (2023). Official data on GDP and investments. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
2. Transparency International. (2023). Index of perception of corruption. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/antykoryptsijna-polityka/indeks-spryynyattya-koryptsii-2023-ukraina-pokraschyla-sviy-pokaznyk-na-3-baly/> [in Ukrainian].
3. International Monetary Fund. (2023). Reports on the economic state of Ukraine. URL: <https://www.imf.org/en/Home> [in Ukrainian].
4. The World Bank. (2023). Reports on the agricultural sector of Ukraine. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine> [in Ukrainian].
5. External public debt of Ukraine. External state and state-guaranteed debt of Ukraine from 2012 to 2024. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/foreign/> [in Ukrainian].
6. Export and import of Ukraine. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/> [in Ukrainian].
7. Foreign direct investment (FDI) in Ukraine. Direct foreign investments in Ukraine from 2002 to 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> [in Ukrainian].
8. European Commission. Ukraine. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/ukraine_en [in Ukrainian].
9. Danylyshyn B. Current state of the economy and real sector of Ukraine. URL: https://glavcom.ua/columns/b_danilishyn/potochnij-stan-ekonomiki-i-realnoho-sektoru-ukrajini-984572.html [in Ukrainian].
10. Ukraine Returns Report. General Population Survey. Round 14. 2023. IOM. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-returns-report-general-population-survey-round-14-september-october-2023> [in Ukrainian].

11. Center for Economic Strategy. Refugees from Ukraine: who are they, how many are there and how to return them? Final report. URL: <https://ces.org.ua/refugees-from-ukraine-ukr-final-report> [in Ukrainian].

12. State Tax Service of Ukraine. Receipt of taxes and fees. URL: <https://www.tax.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/nadhodjennya-podatkov-i-zboriv--obov'яз/nadhodjennya-podatkov-i-zboriv/> [in Ukrainian].

13. State Customs Service of Ukraine. Report on the results of the work of the State Customs Service of Ukraine for 2023. P. 2. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti> [in Ukrainian].

14. National Bank of Ukraine. Report on financial stability. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=6 [in Ukrainian].

15. Hbur Z. Tools of state management of economic security. *Investments: practice and experience*. 2018. No. 1 P. 93-98. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2018/19.pdf [in Ukrainian].

16. Zhalilo Ya. A. Encyclopedia of modern Ukraine. *Economic security*. 2009. URL: <https://esu.com.ua/pdf/file/18765.pdf> [in Ukrainian].

17. Index of perception of corruption. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/2023> [in Ukrainian].

18. Costs of importing energy resources in 2023 exceeded earnings from exports by 26 times. *Economy, energy*. URL: <https://mind.ua/openmind/20269590-vitrati-na-import-energoresursiv-2023-roku-perevishchili-zarobitki-vid-eksportu-u-26-raziv> [in Ukrainian].

19. Ministry of Economy of Ukraine. Report on direct damage to infrastructure from destruction as a result of Russia's military aggression against Ukraine as of the beginning of 2024. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf [in Ukrainian].

20. Ministry of Finance. Gross domestic product of Ukraine. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> [in Ukrainian].

21. Tomashevskaya A. IN. Factor analysis of the dynamics of the gross domestic product of Ukraine. *Bulletin of the Carpathian University. Economy*. 2018. Issue 13. S. 26–29. URL: <http://surl.li/lirmq> [in Ukrainian].